

Turkish Studies **Historical Analysis**

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 383-395

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22672

ISSN: 2667-5552

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 01.01.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (10.02.2019)-Referee 2 (10.02.2019)- Referee 3 (10.02.2019)

This article was checked by iThenticate.

MATBUAT - İDEOLOJİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DENEME: EDEBİYAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Kamelya TEKNE*

ÖZ

Sosyalist ideolojinin uygulanması, diğer bir ifade ile sistemin pratik hayatta kurulması yolunda, önlerinde yararlanabilecekleri bir tecrübenin bulunmadığı Rusya için Ekim Devrimi tarihi bir dönüm noktasıdır. XVI. yüzyıldan beri süre gelen Rus Çarlığı son bulurken ülkede bir süre devam eden iç savaş yılları ile ardından kurulan yeni ve hayatın her alanına sirayet edecek olan sosyalist düzen sadece Rus halkını değil Türk dünyasını da yakından ilgilendirmektedir. Nitekim Rusya Türklerinin siyasi hayatını olduğu gibi sosyal ve kültürel hayatını da etkilemiştir. Matbuat faaliyetleri Sovyet ideolojisinin dinamiklerini göstermesi bakımından bu etkinin gözle görülür nitelikte ortaya konduğu vasıtalarından birisi olmuştur. Devrimin hem hazırlık safhasında hem de gerçekleşmesinden sonra âdeta itici bir güç işlevi görmüştür.

Bolşeviklerin kontrolü tam manasıyla ele geçirmesi noktasında Kırım, iç savaş yıllarının önemli bir çekişme sahası olmuştur. Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (1921-1941)'nin kurulmasıyla ise milli muhtariyet statüsü gerçekleşmiştir. Çalışmamızda Stalin'in iktidar yıllarına tekabül eden 1930'lu yıllarda Kırım'da faaliyet gösteren *Edebiyat ve Kültür* (Edebiyat ve Kültür) dergisindeki fikir yazıları ele alınmıştır. İçeriğinde ağırlıklı olarak sosyalist değerlere övgü, hayatın somut koşullarını çağrıştıran edebi malzeme ile karşılaştığımız dergi 1936 yılında yayın hayatına başlamıştır. Derginin mevcut olan yedi sayısı gerek fikir yazılarıyla gerekse edebi türlerin içeriğiyle dönemin gündemi ve Sovyet cemiyeti yaratma anlayışını Kırım Türklerine ait olan milli matbuat zemininde gösterir niteliktedir. Bu anlamda çalışmamızda

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, E-posta: kamelyatekne@klu.edu.tr

yer verdiğimiz, dergi üzerinden yapılan değerlendirmeler matbuat - ideoloji ilişkisini yansıtan ögeler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırım Türkleri, Edebiyat ve Kültür, matbuat, ideoloji, SSCB.

AN ESSAY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PRESS AND IDEOLOGY: THE JOURNAL of EDEBIYAT VE KULTURA

ABSTRACT

On the way to adopt socialist ideology, in otherwords, to ensure its establishment in practical life, the October Revolution was an unprecedented historical turning point for Russia's people who had not experienced such a regime before. While Tsarist Russia which had been surviving since the sixteenth century was collapsing, the newly established socialist regime that would spread to all parts of life involved not only the Russian people, but also the Turkic world. This regime influenced the social and cultural lives of Russian Turks as well as their political life. The press activities are one of the means that clearly reflects this effect in terms of showing the dynamics of Soviet ideology. It functioned as a propulsive force both in the preparation period of there volution and after it was realized.

Crimea was an important site of debate during the civil war while Bolsheviks were gaining absolute control. The state of national autonomy was established with the foundation of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1921-1941). This study discusses the essays in the journal of *Edebiyat and Kultura* (Literature and Culture) which was actively published in Crimea in the 1930s, when Stalin was in power. The journal, the literary contents of which mainly included socialist values and tangible conditions of life, was first published in 1936. Both the essays and the literary contents of its seven issues, which are available now, reflect the agenda of the period and the understanding behind the creation of Soviet society from the perspective of the national press of Crimean Turks. Thus, our evaluations of the journal in this study reflect the relationship between the press and ideology.

STRUCTURED ABSTRACT

Periodical publications are one of the factors which are in the nature of resources for history researches and they have characteristics reflecting the exclusive conditions of the period by expanding from being unilateral resources only giving information. When it comes to the Soviet Union of which foundation was laid upon the realization of the Russian Revolution on 24 October 1917, the usage of the press with propaganda purposes welcomes us as a characteristic element. Within this scope, the press clearly demonstrates the taking shape of the political life according to the socialist ideology and domestic political applications constructed along with this understanding.

The Tsarist Russia fell apart which had maintained its existence since the century of XVI. Following the Russian Revolution, the new socialist order which was maintaining its existence within the country for some time and established after the civil war and was to have effects on every aspect of the life not concerns only Russian people but also Turkish world. Crimea turned out to be a significant conflict area during the civil wars when it comes to Bolshevists confiscated the control fully. With the establishment of Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1921 - 1941), the status of national autarchy was realized. Opinion essays in the magazine named Literature and Culture (Edebiyat ve Kultura) which used to be published in Crimea during 1930s when Stalin was in power have been included in our study. The magazine where we come across with literal materials which are mainly exclusive to social values and reminding the tangible circumstances of the life started to be published firstly in 1936. Available seven issues of the magazine are able to point out the agenda and the understanding of creating Soviet community of the period with both opinion essays and the contents of the literary genres as based on the national press which belongs to Crimean Turks.

Press date of Crimean Turks extended over a long period of time which started with the Tercüman Gazette (1883-1918) when Tsarism was in power and varied in terms of style and content based on the historical period and continued until today. Constant publication lifetime of Tercüman Gazette affected the placement of a press tradition. Therefore, it is possible to see the gazette personnel or authors as one of the editors or authors of another periodical publication in the following periods. This tradition maintained its existence with Bolshevists coming into power following the Tsardom, in other words, in a way which was shaped by the political events. If it is necessary for us to make a distinction in terms of press history and if Translator Period symbolizes a national publication understanding, then the period which started with the 1917 Russian Revolution and placement of the system can be considered as a period when the socialist ideology was felt gradually. Furthermore the grade of this effect increased following the mid of 1920s.

Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (CASSR) create the feeling of the socio-political effect of the Soviet ideology specific to Crimea press with the sentence of "All proletarians of all homelands, let's unit!" which was placed on the cover page of the Literature and Culture which start being published as a publication body of Soviet Authors Union. Even if the available seven issues of the publication which were published in Crimean Tatar Turkish are not complete, expansion of its volume and diversity of its content makes us informed about the political and intellectual situation of the period when this publication was operating. The magazine which had two issues which belong to 1936 (in Latin alphabet) and five issues which belong to 1939 (in Cyrillic alphabet) defines itself with the logos of "Literary-cultural political journal published in every two months" and "Political, social, scientific, literary and culture journal published once in a month" successively for each year and it is seen that the publication frequency wasn't stable. Since the complete collection of the magazine cannot be found, the year when the magazine ceased to be published cannot be lighted. Probably, the period when they took role in the upcoming World

War II officially turned out to be the end of the publication life of the Literature and Culture.

The first one among the opinion essays within the publication content was “1936th Year – Stahanovians Year”. It was based on the success of Aleksey Grigorieviç Stahanov who was a miner working in the region of Donbass, which expanded all over Soviet Union. What Stahanov achieved is that he reached the ability of extracting one hundred two tons of coal during 6-hour-working with automatic digging. In the essay where his working ability was mentioned in glowing terms by handling the working in technical terms during an ordinary coal watch in August in 1935, the role model which he represented within the production system with the transformation of a personal success into a movement was presented to the reader. Therefore, Stahanov’s exceeding the predicted production caused 1939 to be announced as the Shatonovians Year and the subject was discussed for the successful production to be a model for female and male workers working in other fields of the industry within the general content of the essay. The subject of Stahanov constitutes of the main movement point of another article in another issue named “Towards Victories”. The success of the social system was discussed within the framework of Stahanov movement. It was felt that a new class definition approach was on the agenda which was specific to social values in the essay where a quotation was made from the speech of Stalin’s at the meeting of Stahanovians. Also it was mentioned that socialist revolution resulted in increasing the life standards of the society up to higher level not only in political terms but also in terms of social-cultural life for Russian life consisting of classes including, at the one hand, poverty and abuse and wealth and prosperity at the other hand and which was full of contrasts. Another essay which draws our attention has the title of “Realizations of Dobrolyubov and Socialist Homeland”. We come across with a content which defines the political stance of Dobrolyubov under this title. Dobrolyubov was a thinker who expressed the themes of political and social environment of Russian life in a realistic and critical style in his articles and also he was one of predecessors of the revolutionist social democratic opinion. Even if Dobrolyubov was mainly focused on the article, Chernyshevsky was included in the subject from time to time and both of them were expressed to be figures proceeding in the same line. When the article was reviewed in details, that the Russian Revolution had been born in Dobrolyubov’s ideas long before its realization period and he contributed to the foundation of the sociological substructure before the revolution with his ideas which he reflected through his works, even he became source of this were transmitted to the reader. He was remembered by implying that he had ideas beyond his time and his leader effect in the years before the revolution at this point. The success theme of socialist foundership in the education field was discussed in the article titled “All Crimea Teacher Congress Results”. It was expressed that the positive events experienced in budget separated for education and education life specific to Crimea was increasing in such highly that they could not be compared with the period of Tsarist Russia. As an another important characteristics seen within the opinion essays in the magazine, quotations from Stalin’s party congress and speeches in the Komsomol meeting on the subject were provided.

A series of articles welcoming us in Literature and Culture involve the subjects discussed in the party congress, decisions taken and results born directly. These articles carry the titles of "Results of the Year 1935 and Tasks of the Year 1936", "Eighteenth Congress of VKP(b)" and "The Congress XVIII of the Party of Lenin and Stalin". Social, economic and cultural issues within the general content of the articles and the evaluations carried out at the success point of the social ideology were presented to the reader in a way which is suitable for the spirit of the period.

"Through the way of Lenin" which is another article written for the fifteenth year of the death of Lenin carries a character which rather brings the 15-year-period when Stalin was in power into the forefront. It was clearly stated that he was the figure who had the leading role in carrying the socialist ideology a step forward which was established under the leadership of Lenin and maintained its existence under the guidance of Lenin and of which socialist establishment was completed with Stalin.

The article titled "Crimea Press Day" of which has a content reflecting the focus of our study is another article written for Bolshevik Press Day (May 5th). The meaning of choosing the date of 5 May 1912 as a press day when the Pravda (Truth) Gazette which was the leading and main publication body of the Bolshevik revolutionist propaganda was focused on. The role of the press in forging public opinion was expressed through these words: "There has not been another homeland apart from USSR where the press was developed so fast and has had a huge impact on the masses throughout the world."

So, although Literature and Culture has the status of a literary journal, it is a publication which includes ideological articles and interpretations within itself. Agenda topics which were in line with the publication format in Russia during the period of Soviet Union demonstrate themselves in this national press example which belongs to Crimean Turks. There have been some characteristics which draw attention since they were discussed in the opinion essays within the journal repeatedly. One of them is to quote from Lenin, Stalin and people who were in high levels within the party sometimes. This turned out to be tradition at the end. Another factor is to use ideological concepts which were belong to the institutions or organizations of the revolution in the speeches. The content of the articles was limited with the framework which was drawn by the socialism. Criticism for keeping the memories of challenging circumstances of the period of Tsarist Russia fresh in the mind of the society and comparisons with the equalitarian circumstances of the Soviet system were carried in the situations mentioned about the past. The slogan which we have seen since Pravda gazette and which took place in periodical publications in the period of Soviet Union was transformed into a motive in the logo of Literature and Culture as "All proletarians of all homelands, let's unit!" Even only this clichéd phrase which turned out to be a standard expression can prove the publication understanding on a controlled line which was considered as the sole truth for periodical publications in terms of the relation between the press and ideology during the period of Soviet Union. The press was a powerful tool by which Soviet authority

reflected their ideological ideas in laying the revolution in parallel with their purpose.

Keywords: Crimean Turks, Literature and Culture, the press, ideology, USSR.

Giriş

24 Ekim 1917 tarihinde (M. 6 Kasım 1917) Bolşeviklerin iktidara gelişiyle temelleri atılan Sovyetler Birliği, devletin toplumu kalıplaştırarak yönlendirmesi, denetlemesi ve ona rehberlik ederek yol göstermesi üzerine kurulu (Henze 1988: 37) olan, kısacası kendi ideolojisini dayatma hali olarak tanımlayabileceğimiz bir sistemi deneysel bir siyaset yöntemiyle hayata geçirmiştir. Geniş bir coğrafi alan üzerine hâkim olan Sovyetler, ağırlık noktasını Müslüman Türklerin oluşturduğu birbirinden farklı etnik grupları içerisinde barındıran bir kompozisyon görünümüne sahip olmuştur. 1920’li yıllarda ise gayri Rus unsurları kontrol altında tutmak ve aynı zamanda istikrarı sağlamak üzere yapay nitelikteki federal cumhuriyetler kurulmuştur (Matuszewski 1988: 140-141). Gittikçe artan otoriter yönetim anlayışını Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik Partisi) vasıtasıyla tek bir siyasi kontrol mekanizması ile sağlamıştır. Sovyet idaresinin fiziksel ve ideolojik bütünlüğünü sağlamak için ise (Wimbush 1988: 20-21) Sovyet olan – Sovyet olmayan ayrımının önem taşıdığı bir kimlik yapısı inşa etme amacını taşıyan yöntemler kullanmıştır. Bu yöntemlerden birisi de gerek Rusya genelinde gerekse Sovyetler Birliği’ne bağlı Türk Cumhuriyetleri özelinde kurulmuş olan Sovyet yazarlar birliği oluşumları ile bunlara bağlı millî dillerde yapılan yayıncılık faaliyetleridir. Bu anlamda çalışmamızın konusu olan *Edebiyat ve Kultura* (Edebiyat ve Kültür) dergisi de Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti döneminde bu durumu örnekleyen niteliktedir.

Kırım Türklerinin matbuat tarihi, Çarlık idaresinin hâkim olduğu yıllarda Tercüman Gazetesi (1883-1918) ile başlamış; tarihi sürece bağlı olarak biçim ve içerik yönünden çeşitlilik gösteren ve günümüze kadar devam eden uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. Tercüman Gazetesinin kesintisiz yayın hayatı bir matbuat geleneğinin yerleşmesinde etkili olmuştur. Öyle ki gazete çalışanları ya da yazarlarını ileriki zamanlarda başka bir süreli yayının editörü ya da yazarlarından biri olarak görmek mümkündür. Bu gelenek önce Çarlık idaresi ardından da Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle başka bir ifade ile siyasi gelişmelerin şekillendirdiği bir biçimde devam etmiştir. Matbuat tarihi açısından bir ayrım yapmak gerekirse Tercüman Dönemi millî bir yayıncılık anlayışını ifade etmekte ise 1917 Bolşevik devrimi ve sistemin yerleşmesi ile başlayan süreç sosyalist ideolojinin gitgide artarak hissedildiği bir dönem olarak görülebilir. Bu etkinin özellikle 1920’li yılların ortalarından itibaren ölçüsünün artması söz konusudur.

Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (KASSR) Sovyet Yazıcılar Birliği’ nin yayın organı olarak 1936 yılında faaliyetine başlayan *Edebiyat ve Kultura* kapak sayfasında ifade ettiği “*Bütün memleketlerin proletarları, birleşiniz!*” cümlesiyle Kırım matbuatı özelinde Sovyet ideolojisinin sosyo-politik etkisini daha baştan hissettirmektedir. Kırım Tatar Türkçesiyle basılan yayının mevcut olan yedi sayısı eksik koleksiyon¹ teşkil etse de hacminin büyüklüğü ve içeriğinin çeşitliliği, bu yayın ve faaliyet gösterdiği dönemin siyasi ve fikri durumu hakkında bilgi sahibi olmamızı mümkün kılmaktadır. 1936 yılına ait iki (Latin Alfabesiyle), 1939 yılına ait beş sayısı (Kiril Alfabesiyle²) bulunan derginin 1936’daki logosunda “*İki ayda bir çıkan edebi-kultura politik jurnali*”, 1939 yılı logosunda “*Ayda bir kere çıkan siyasi, içtimaî, ilmiy, edebiyat ve kultura jurnali*” ibaresiyle kendini tanımlamaktadır ve yayın sıklığının değiştiği görülmektedir. Derginin tam koleksiyonunun bulunmaması yayın hayatının hangi tarihte son bulduğu bilgisini karanlık bırakmaktadır. Muhtemelen yaklaşan II. Dünya Savaşı’na fiilen dâhil olunan dönem *Edebiyat ve Kultura*’nın yayın hayatının da sonu olmuştur.

Edebiyat ve Kultura Dergisindeki Fikir Yazılarının Matbuat-İdeoloji İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi

Sovyet idaresinin uyguladığı siyaset, ekonomi ve kültür politikalarından bazı örnekleri bir milli süreli yayın üzerinden izlemenin mümkün olduğu derginin 1936 yılının ilk sayısında çıkan *1936'ncı Yıl - Stahanovcular Yılı* (1936: 1) başlığını taşımaktadır. Yazının konusu kapak sayfasında bir resmine de yer verdiği, Donbass bölgesinde çalışan bir maden işçisi olan Aleksey Grigorieviç Stahanov'un Sovyetler Birliği geneline yayılan başarısıdır. Stahanov'un gerçekleştirdiği şey otomatik kazma ile altı saatlik çalışma süresi boyunca yüz iki ton kömür çıkarabilme kabiliyetine varmış olmasıdır. Beraberindeki işçi arkadaşları ile hem Sovyetler Birliği geneliyle hem de dünyanın geri kalanındaki *-dünya kapitalist sistemindeki-* üretim ile kıyaslandığında gerçekleştirdiği bu rekor denilebilecek üretimi sıra dışı yapan unsur ise o günkü çalışma planını rasyonel bir şekilde düzenlemesidir (Hasan Ali 1936: 4). 1935 yılının Ağustos ayında, rutin bir kömür nöbetinde, işi teknik açıdan ele alarak ortaya koyduğu iş çıkarma kabiliyetinden övgüyle söz edilen yazıda, bu bireysel başarının bir hareket haline dönüşerek üretim sistemi içerisinde temsil ettiği rol model okuyucuya sunulmuştur. Nitekim Stahanov'un ön görülen üretimin üzerine çıkması 1936 yılının *Stahanovcular Yılı* ilan edilmesine sebep olmuş ve konu, yazının genel içeriğine yayılan bir şekilde, bu başarılı üretimin sanayinin diğer alanlarında çalışan kadın ve erkek işçilere örnek teşkil etmesine yönelik olarak işlenmiştir. Hatta bu durum sadece üretim ile ilgili ekonomik boyutundan çıkarak dergi idaresinin kendi üzerinde hissettiği sorumluluk anlayışına yansiyarak yeni görevlerini sıraladığı bir hal almıştır. Bu hareket vesilesiyle kendi yayıncılık anlayışı için bir pay çıkaran dergi hedeflerini şöyle sıralamaktadır:

-Dergi edebiyat ve kültür sahasındaki örneklere daha çok yer vermelidir.

-Okuyucularını sistemli bir biçimde kardeş Sovyet Cumhuriyetlerinin edebiyatları ile tanıştırmalıdır.

-Dünya devrim ve Sovyet edebiyatında gerçekleşen büyük hadiseler hakkında okuyucuları bilgilendirmelidir.

-*Bizim sosyalist vatanımızın en şanlı-şerefli kahramanları* demek suretiyle nitelendirdiği üretim ve köy hayatındaki Stahanovcular hakkında edebi denemeler vererek onları diğerlerine örnek olarak sunmalıdır.

-Sovyet folkloru meselelerini aydınlatarak gerçek materyallerini dergide yayınlamalıdır.

- Edebi tenkit bölümünü yaşatmalı ve kolhozcu³ arkadaşların eserler hakkındaki fikirlerine yer vermelidir.

-Dergiye gelen ve bazı sebeplerden ötürü yayımlanmayan eserler için dergide danışmanlık hizmeti verilmelidir.

-Derginin hacmi büyütülüp kağıdı güzelleştirilmelidir ve resimler (görsel malzemeler) çoğaltılmalıdır (1936'ncı Yıl - Stahanovcular Yılı 1936: 1).

Burada sıralanan görevler birkaçı dışında dönemin ruhuna uygun hedefler öngörmektedir. Stahanov figürü de sosyalizmi ayakta tutacak ve daha da ileri bir seviyeye yükselmesini sağlayacak ideal sosyalist insan tipini somut olarak tanımlamaktadır ve teşvik etmektedir. Nitekim aynı yazıda Bolşevik Partisinin Aralık 1935'deki kongresinde Stahanov hareketi hakkında çıkardığı karara da yer vermiştir.

Stahanov konusu *Yenişlerge Doğru* (Zaferlere Doğru) başlıklı bir başka sayıdaki yazının da temel hareket noktasını oluşturur (Tuhvatullin 1936: 1). Burada sosyalist sistemin başarısı Stahanov hareketi çerçevesinde anlatılmıştır. Hatta Stalin'in Stahanovcular toplantısındaki nutkundan alıntı yapılarak "*Vazife, Stahanovculara, Stahanov hareketini daha genişletmeye yardım etmek ve onun*

enine boyuna Sovyetler Birliği'nin bütün oblast (bölge) ve rayonlarına (alanlarına) cayratmaktan (yaymaktan) ibarettir. Bu bir taraftan. İkinci taraftan hozaystvo (toplumsal düzenin üretim şekli ve ilişkileri) ve injener-tehnik rabotniklerden (mühendis-teknisyen çalışanları) eskiye inatçasına yarışan, ileriye hareket etmek istemeyen ve Stahanov hareketinin genişlemesini sistemli surette çanalatkan (durduran) bütün elementlerini ağızlıklamak" (Tuhvatullin 1936: 1) ifadelerine yer verilmiştir. Böylece konunun, arka planında, âdeta sosyalist değerlere özgü yeni bir sınıf tanımlaması yaklaşımına vardığı ya da dönemden döneme sınıfların yeniden tanımlanmasının söz konusu olduğu bir anlayış kendisini hissettirmektedir. Stalin'in yakın çalışma arkadaşı olarak bilinen V. Molotov'un da aynı minvaldeki bir konuşmasından alıntı da yazıdaki satırlar arasında bulunmaktadır. İşçi ve emektarlar kitlesi arasında yayılan bir hareket halini aldığı belirtilen bu anlayış kapsamında *bizim sosyalist vatanımızın* sözleriyle konuyu yeni bir yöne sevk ederek medeni yaşam alanında da büyük gelişmeler kaydedildiğini "öz proletar ve sosyalist medeniyetini tikmek (kurmak, canlandırmak) ve östürmek (geliştirmek) için gerek olan her şeyi meydana getirdiler" (Tuhvatullin 1936: 2-3) ifadelerini kullanarak, sosyalist medeniyeti kuruculuğunu ekonomik yönüyle sınırlı olmaktan çıkarmaktadır. Toplumda sanata, kültüre, edebiyata, bilgiye yönelik bir teveccüh olduğunu yetenekli sanatçılar, mimarlar, yazarlar, artistler, müzisyenler, rejisörler gibi çeşitli alanlardaki yeteneklerin arttığı vurgusu yapılmaktadır. Açıkça ifade edilen şey sistemin artık hemen her alanda yetişmiş kadroları olduğudur. Dahası Sovyetler Birliği'nin kapitalist ülkeleri sadece üretim yönüyle değil bilim, kültür ve sanat sahalarında da aşma çabasının bir belirtisidir. Devam eden satırlarda ise sosyalist idare döneminde köy hayatının gelişimine yönelik ifadeler göze çarpar. Bu kısımda devrimden önceki köy ve fabrikaların hiçbir zaman bilmedikleri ve bilemeyecekleri medeni taleplerin başladığı ve somut bir şekilde görülen bir dizi gelişmeden söz edilmektedir. Bunlar köydeki yedi sınıflı mektepler, kolhoz kulüpleri, kültür evleri, tiyatrolar, sinemalar, hastaneler, hamamlar, laboratuvarlar, kütüphaneler ve radyo alıcılarının kurulması gibi örneklerle izah yoluna gidilmiştir. Konunun bu yönü de yine Stalin'in XVII. parti kongresinden alıntı yapılarak şöyle açıklanmıştır:

"Köyün kıyafeti daha ziyade değişti. En ziyade körimli yerde kilisesi, birinci planda uryadnik'in, papazın, kulak'ın en yahşi evleri dururken arka planda ise köylülerin yarı harabe bir halde evcikleri olan eski köy kaybolmaya başladı. Onun yerine cemaat hozaytsvası yapıları, kulüpleri, radyosu, kinosu, mektepleri, kitaphaneleri ve yaşlılarıyla traktörleri, kombaynları, molotilkaları ve otomobilleriyle yeni köy meydana gelmiştir. Kulak ile eksploatatorun, kan emici rostovşçik, kupets, spekyulantın, batyuşka-uryadnik'in eski namı figürleri kayboldular. Şimdi namı adamlar kolhozların ve sovhozların, mektepler ve kulüplerin hadimleri, baş traktoristler ve kombaynolar, çölcilik ve hayvancılık brigadirleri, kolhoz çöllerinin yahşi udarnikleri ve udarnitsaları sayılalar... Şehir ile köy arasındaki medeni kara-karşılık kayboluyor."⁴⁷ (Tuhvatullin 1936: 2).

Stalin'in konuşmasından alınıp sunulan bu kesit ile dile getirilen husus, içerisinde bir yandan sefalet ve istismar diğer yandan zenginlik ve refah içinde yaşayan sınıfları barındıran, tezatlarla dolu Rus hayatına sosyalist devrimin sadece siyasi yönden değil sosyo-kültürel hayat için de toplumun yaşam standartlarını öncekinden yüksek bir seviyeye taşıyan neticeler vermiş olduğudur. Bununla birlikte aynı dönemdeki diğer yayınlarda da karşılaşılan bir özellik olarak eski döneme, sisteme bir eleştiri söz konusudur.

Dikkatimizi çeken bir başka yazı da Dobrolyubov'un *Tasavvurları ve Sotsialist Vatani* adını taşımaktadır (Kırpotin 1936: 22). Bu başlık altında Dobrolyubov'un⁵ siyasi duruşunu betimleyen bir içerikle karşılaşmaktayız. Rus devrimci sosyal demokrasi görüşünün seleflerinden biri olan Dobrolyubov (Smirnov 2013: 48) Rus hayatındaki siyasi ve sosyal çevrenin temalarını yazılarında gerçekçi ve eleştirel tarzda dile getiren bir düşünürdür. Bu yönüyle Dobrolyubov sosyalist ideolojinin stratejisinin belirlenmesinde rol oynamış isimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazıda ifade edildiğine göre vatanını, *karanlık saltanata* çeviren zalimlerden kurtuluncaya kadar yaşayamayan Dobrolyubov ruh halini eserlerine yansıtmıştır. Rus devrimini görebilecek kadar uzun bir ömrü olmadıysa da proletarya ve bütün emektarların hatırasında "*Rusya işçi sınıfı, tarih arenasına daha*

kütleviy, siyasiy kuvvet olarak çıkmadığı bir zamanda” otokrasi ve serflikle mücadelenin temsilcisi olarak yaşadığına işaret edilmiştir. Yazıda ön planda Dobrolyubov tutulsa da dostu Çernişevskiy de kimi yerlerde konuya dahil edilerek her ikisinin de aynı çizgide figürler olduğu, Lenin’den bir alıntı yapılarak; “*Dobrolyubov, Çernişevskiy ile beraber geçen asrın altmışıncı yıllarının pek az sayıdaki revolyutsiyonerlerinin (devrimcilerinin) başında gelir*” ve “*kelecek boranın yaş şturmanlarından (gelecek kasırganın genç yol göstericilerinden) biri edi*” sözleriyle ifade edilmiştir. Hatta bir adım daha ileri gidilerek Marks ve Engels’in, Dobrolyubov’u Rusya emektar kitlelerinin namusunu kurtaran sembol isimlerden biri olarak nitelendirdiğine yer verilmiş ve makalenin yazarı olan Kırpotin (1936: 22-23) de bu doğrultuda Marks ve Engels’in, Rusya’nın devrim geleceğine olan inancının altında Dobrolyubov’un ve Çernişevskiy’nin varlığının bulunduğunu belirtmiştir. Yazının bütününe baktığımızda Bolşevik Devriminin Dobrolyubov’un fikirlerinde, gerçekleşme zamanından çok önce doğmuş olduğu ve eserleri vasıtasıyla yansıtmış olduğu düşüncelerin devrim öncesi sosyolojik alt yapıyı hazırlamakta payı olduğu; hatta buna kaynaklık ettiği okuyucuya aktarılmıştır. Bu noktada zamanının ötesinde fikirlere sahip olduğu ve devrim öncesi yıllardaki yönlendirici etkisi ima edilerek âdeta yâd edilmiştir.

Sosyalist kuruculuğunun eğitim sahasındaki başarı teması ise *Bütün Qırım Ocalar Siyezdinin Yekunleri* (Bütün Kırım Hocalar Kongresinin Sonuçları) adlı yazının içeriğinde işlenmiştir (Aleksandroviç 1936: 56). Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ndeki gelişmelere yer verilerek halk maarifi bütçesinin 1934 yılında yirmi dört milyon rubleden elli iki bin yedi yüz elli iki milyon rubleye kadar büyüdüğü, genel başlangıç tahsilinin anadilde gerçekleştirilmesi sürecinin tamamlandığı, 1936 yılının sonbaharından itibaren mecburi yedi yıllık tahsilin uygulamaya konduğu, 1935 yılında dört yeni şehir ve on altı köy mektebinin, 1936’da ise bunlara dokuz şehir ve on altı köy mektebinin daha eklenmiş olduğu hatta Tatar mektepleri için anadilde ders kitaplarının da temin edildiği bilgisi verilmiştir. Rakamlarla ifade edilen bu gelişmeler Sovyet sisteminin bir başarısı olarak okuyucuya sunulurken yer verdiği “*on beş yıl içinde halk maarifi sahasında çarizmin birkaç yüzyıllar arasında yapamadığı kadar iş yapması*” ile “*Sovyet hâkimiyeti ve çarizm arasında olgan fark, koknen yernin (gök ile yer) arasındaki fark gibidir*” ifadeleri bu düşünceleri tasdikleyen unsurlar olmuşlardır. Stalin’in, XVI. parti ve komsomolun⁶ VIII. kongresinde de eğitim ile bağlı olan ifadelerinden de yine birtakım alıntılar yapılmıştır: parti kongresinde “*Şimdi başlıcası mecburi başlangıç tahsilge keçüvdür. Men ‘başlıcası’ deyim, çünkü böyle geçiş medeni revolyutsiya (devrim) işinde halledici adım demek olur.*” ; komsomol toplantısında ise “*Kurmak için, ilimni bilmek, elde etmek gerek, bilmek için ise okumak, inatlıknen ve tözumlu (sabırlı) surette okumak gerek... Bizim ogimizde (önümüzde) kale tura, bu kalege özünün çok sayılı bilgi pıtaqlarıynen (budaklarıyla) birlikte ilim denile. Biz her ne olursa olsun bu kaleni almaya borçlumuz.*” (Aleksandroviç 1936: 56-57).

1935’nci Yılın Yekunleri ve 1936’ncı Yılın Vazifeleri (1935 Yılıının Sonuçları ve 1936 Yılıının Görevleri) başlıklı yazıda XVII. parti kongresinde belirtilen, ikinci beş yıllık ekonomi planının siyasi amaçları sıralanmıştır (Minn 1936: 2). Bilindiği üzere 1921 yılının Mart ayında Lenin tarafından ortaya konulan *Yeni Ekonomik Politika* (NEP)’dan (Vernadsky 2009: 390) sonra Sovyet ekonomisinin yeniden yapılandırılması amacıyla alınan kararlar beş yıllık planlar halinde uygulanmıştır (Vernadsky 2009: 418). Buna göre kapitalist unsurları ve sınıfları tamamıyla yok etmek, sınıf ayrılıklarını ve buna dayalı olarak doğan istismarları ortadan kaldırmak, aynı şekilde ekonomide ve insanların zihinlerindeki kapitalizm kalıntılarını silerek tüm emektar toplumu sınıfsız sosyalist cemiyetin görkemli ve aktif temsilcilerine çevrilmesi hedef olarak ortaya konmuştur. İkinci beş yıllık planın ekonomi alanındaki görevinin ise bütün halk ekonomisini yeniden yapılandırma sürecinin tamamlanması olduğu da ifade edilmiştir (Minn 1936: 2-3).

Bolşevik Partisi’nin XVIII. toplantısı münasebetiyle yayınlanan *VKP(b)-nin On Sekizinci Siyezdi* (VKP(b)⁷ nin On Sekizinci Kongresi) başlıklı yazı (VKP(b)-nin On sekizinci Siyezdi 1939: 5), XVII. kongrenin öneminden ve ekonomik-kültürel açıdan sosyalist ideolojinin tüm budaklara yayılma başarısı elde ettiğinden dolayısıyla da tarihe *yeniciler siyezdi* namıyla geçtiğini belirterek başlamıştır.

Toplantı münasebetiyle gerçekleşen ekonomik gelişmeler anlatılırken Sovyet sisteminin bir ürünü olan ve artık özdeşleşen bir yapıya sahip olan *Stahanovhareketi*'nin bu başarıdaki payı belirtilerek XVIII. kongrede partinin ve halkın *Lenin-Stalin bayrağı* altında komünizmi tam manasıyla gerçekleştirmeye doğru ilerlediği açıkça belirtilmektedir. XVII. kongrenin temel gündem maddesinin ikinci beş yıllık plan olduğu ve sanayinin bütün yönleriyle teknik olarak donatmak ve buna dayalı olarak sanayi üretimini arttırmak, köydeki ekonomik hayatın mekanik gelişimini tamamlamak, savunma gücünü de okumuş, hazırlıklı kadrolar yetiştirmek suretiyle güçlendirmek bu başlık altında ortaya konan hedefler olduğu söylenmiştir. 10 Mart 1939 tarihinde işçiler, kolhozcular ve aydınlar sınıfının katılımıyla toplanacak olan kongreye kadar geçen beş yıl içinde Sovyetler Birliği'nin brüt üretimde Avrupa'da birinci dünyada ise ikinci sırada olduğu değerlendirilmiştir (VKP(b)-nin On sekizinci Siyezdi 1939: 5). Genel olarak XVII. parti kongresinden XVIII.'sine kadar geçen zaman zarfındaki hedeflerin gerçekleştirilme başarısından ve XVIII. kongrenin *yeniciler siyezdi* adını taşıyacak olmasının anlamının açıklandığını gördüğümüz bir yazıdır. Geçen beş yıllık zaman diliminde sadece siyasi ve ekonomik başarılar değil ilim, kültür ve sanat alanında da medeni bir devrimin hayata geçirildiği söz konusu edilmiştir. Yine toplumda var olan iki zıt kutbu temsil eden istismar eden-istismar edilen ayrımının izlenen politikalar neticesinde tamamen son bularak tüm halkın Sovyet gücünün etrafında birleştiği bir sosyolojik yapıya kavuştuğu söylenmektedir. Tüm bu başarılar, Molotov'un Ekim devriminin XX. yılına istinaden hazırladığı rapordaki sözlerden alıntı yapılarak "*memleketimizde halkın moral-siyasi birdeмлиği özünün canlı kevdelenuvine (kalkınmasına) de malik. Bizde sotsializm yenişlerinin (zaferlerinin) simvolı (sembölü) olgan bir ad bar. Bununnenbirge bu ad Sovet halkının moral ve siyasi birdeмлиğinin de simvolıdır. Siz bilesiz ki, bu ad Stalin*" demek suretiyle Stalin'e mâl edilmektedir (VKP(b)-nin On sekizinci Siyezdi 1939: 6). Parti kongreleri, bir öncekiyle aradan geçen zaman içerisinde sonuçların değerlendirildiği toplantılar olup gündem maddeleri üretim gücünün kuvvet kazanması, işçi-köylü ittifakının gerçekleşmesi ve tarihi boyunca toprağa dayalı olan ekonomik yapısına ilaveten sanayileşmede hedeflenen başarıların elde edildiğinin matbuat aracılığıyla kamuoyu ile paylaşıldığı platformlar olmuştur.

Devamı niteliğindeki *Lenin-Stalin Partiyasının XVIII. Siyezdi* (Lenin-Stalin Partisinin XVIII. Kongresi) başlığı altında (Lenin-Stalin Partiyasının XVIII. Siyezdi 1939: 3), genel olarak bir önceki sayıda bahsi geçen başarılar tekrar edilmekle birlikte, farklı olarak dünya siyasetinin o günlerdeki seyrine istinaden, II. Dünya Savaşı'na giden yolda, kapitalist memleketlerin Sovyetler Birliği'ni savaşa çekmeye çalıştıklarına işaret edilmiş ve kendisini *demokratik devlet* sıfatıyla adlandıran İngiltere, Fransa ile *faşist saldırgan* devletler ibaresiyle adlandırdığı Almanya, İtalya ve Japonya'nın birbirlerine verdikleri destekle işgal ettikleri bölgeler üzerinde durulmuştur. Bu gelişmelerden hareketle ise Sovyet halkını seferber ederek hazırlıklı bulundurmak, kızıl ordu ve donanmayı da daha kuvvetli hale getirmenin önemi izah edilmiştir (Lenin-Stalin Partiyasının XVIII. Siyezdi 1939: 4). Bu açıklamalar yaklaşan II. Dünya Savaşı'na karşı bir teyakkuz hali içerisinde bulunulduğunun ifadesidir. Nitekim yazının devamındaki sayfada SSCB'nin Yüksek Sovyeti Prezidyumu tarafından bir kararname ile yayımlanan *İşçi-köylü Kızıl Ordusu Harbi Yemini*'nin metnine yer verilmiştir.

Lenin'in ölümünün on beşinci yılı vesilesiyle kaleme alınan *Lenin Yolunen* (Lenin Yoluyla) ise daha ziyade Stalin'in iktidarda bulunduğu on beş yılı siyasi yönden ön plana çıkaran bir karakter taşımaktadır (Lenin Yolunen 1939: 3). Bu süreç içerisinde ülkede halen var olan istismarcıların Bolşevik Partisini içerden yıkmak amacını güden çabalarının bertaraf edildiği, *faşizme hizmet eden unsurlar* olarak ifade edilen *Troçkistler-Buharinciler* karşısındaki iktidar mücadelesinde Stalin'in galip gelerek Lenin'in liderliğinde kurulan, rehberliğinde yol alan sosyalist kuruculuğunun Stalin ile tamamlandığı ifade edilmiştir. Hatta partiden söz edilirken *Lenin-Stalin Partisi* ibaresi kullanılmıştır. Yazıda yine bir takım sembolik ifadelerle ve Stalin'den alıntılarla karşılaşmaktayız. Lenin'in ölümü üzerine söylenen *emektar halklar öksüz kaldı, öksüz kalan Sovyet halkı*, Stalin'in Lenin'in tabutu başında içtiği ant "*Bizden ketkende (gittiğine), Lenin arkadaş bizge partiya azasının büyük adını yüksek tutmaknı ve temizlikte saklamaknı (korumayı) vasiyet etti. Sana ant etemiz, Lenin arkadaş, biz*

senin bu vasiyetini namusnen eda etemiz!” (Lenin Yolunen 1939: 3) gibi ifadeler buna örnek verilebilir. Ayrıca Stalin döneminin başarılı ekonomi siyaseti ve sanayi hamlesinden özellikle 1938 yılından verilen rakamlarla söz edilmiştir. Bu yazıyı değerlendirecek olursak Rusya genelinde yaşayan tüm milletleri kapsayıcı yönüyle toplumun siyasi alanda moral değerlerine etki etmek üzere ve on beş yılı bir değerlendirme anlayışı ile kaleme alınmıştır. Sosyalist ideolojinin bir adım daha ileri taşınmasında gerek topluma gerekse Bolşevik Partisine bu ruhu veren figür olarak “Ulu Stalin ruhlandirdi” (Lenin Yolunen 1939: 3-4) cümlesi ile açıkça kendisini göstermektedir.

Bolşevik matbuatı günü (5 Mayıs) vesilesiyle kaleme alınan *Kırım Matbuatı Günü* (Seydahmetov 1939: 3) başlığı altında ise tam da çalışmamızın odak noktasını yansıtan bir içerik söz konusudur. Yazıda *Lenin’in Pravdası* olarak anılan ve Bolşevik devrimci propagandanın öncül ve temel yayın organı *Pravda* (Gerçek) gazetesinin 5 Mayıs 1912 tarihinde yayın hayatına başlamasına (Kurat 2010: 404) istinaden matbuat günü olarak seçilmesinin anlamı üzerinde durulmuştur. Rusya’da temsili demokrasinin yolunu açan 1905 devrimi ve ilk Duma (meclis) deneyimi yıllarında gazete, partinin дума grubunu organize etme, faaliyetlerini tanıtmaya (Nimtz 2018: 14) ve ilerleyen zamanlarda proletarya eğitimi için uygun bir platform oluşturmuştur. *Pravda*’nın legal, günlük bir gazete olarak yayın hayatına girmesi ise partinin Prag konferansında, parti yayını hakkında kabul edilen bir karardan esinlenerek gerçekleşmiştir. Bu karar “propagandist bir içeriğe sahip makalelere daha çok yer ayrılmasını ve makalelerin işçiler için daha anlaşılır olması için popüler bir dille yazılmasını” öngörmüştür (Nimtz 2018: 105). Rus devriminin teorik çerçevesini çizerek alt yapının oluşmasında matbuat ayağındaki temsilcisi olan *Pravda* nihayetinde SBKP Merkez Komitesinin resmi yayın organı olmuştur (Vernadsky, 2009: s.415). Diyebiliriz ki Sovyetler Birliği dağılıncaya kadar partinin hizmetinde bulunmuş olan *Pravda*’nın kutsal bir tarafı söz konusuydu. Matbuatın kamuoyu oluşturmaktaki rolü de yazıda şu sözlerle dile getirilmiştir: “*Dünyada SSCB’de organı (olduğu) gibi, matbuatın öyle çabuk ösken (gelişen, büyüyen) ve massaga (kitlelere) büyük tesiri olgan (olan) başka bir memleket daha yoktur.*” (Seydahmetov 1939: 3). Lenin ve Stalin’in Bolşevik matbuat geleneğinin oluşmasındaki önemine de işaret edilen bir içerikle karşılaştığımız satırlar arasında matbuatın emektarların komünist eğitiminde bir vasıta görevi yaptığı ifade edilerek o günkü koşullarda matbuatın önünde duran en önemli görevin XVIII. parti kongresinde alınan kararların, Stalin’in raporunun ve konuşmalarının en geniş şekilde propagandasının yapılması gerekliliği yönündedir (Seydahmetov 1939: 5-6).

Sonuç

Edebiyat ve Kultura bir edebiyat dergisi statüsüne sahip olsa da içerisinde ideolojik makaleleri ve yorumları da barındıran bir yayındır. Sovyetler Birliği döneminde Rusya genelindeki yayıncılık formatına uygun gündem maddeleri Kırım Türklerine ait bu milli matbuat örneğinde de kendisini göstermektedir. Dergideki fikir yazılarında tekrarlanması yönünden dikkat çeken bir takım özellikler bulunmaktadır. Bunlardan biri Lenin’den, Stalin’den kimi zaman da partinin yüksek kademelerindeki şahsiyetlerden alıntı yapılmasıdır. Bu âdeta bir gelenek haline dönüşmüştür. Bir başka husus üretilen söylemlerde devrimin kurum ya da örgütlerine dair ideolojik kavramların kullanılmasıdır. Yazıların içeriği sosyalizmin çizdiği istikamete çerçevesi çizilmiş durumdadır. Geçmişten söz edilen durumlarda Rus Çarlığı döneminin ağır koşullarının toplumun hafızasında canlı tutulmasına yönelik eleştiri ya da Sovyet sisteminin eşitlikçi koşulları ile kıyaslamalara gidilmiştir. *Pravda* gazetesinden beri gördüğümüz ve Sovyetler Birliği dönemindeki süreli yayınlarda da yer alan slogan *Edebiyat ve Kultura*’nın logosunda “*Bütün memleketlerin proletarları, birleşiniz!*” şekliyle motif haline dönüşmüştür. Standart hale gelen bu kalıp ifade bile Sovyetler Birliği döneminde matbuat-ideoloji ilişkisi bağlamında süreli yayınların tek doğru olarak kabul edilen kontrollü bir çizgide yayıncılık anlayışını kanıtlar niteliktedir. Sonuç olarak matbuat Sovyet iktidarının, devrimin yerleşmesinde ideolojik fikirlerini amaca uygun tarzda yansıttığı etkili bir araç olmuştur.

Açıklamalar

1 Kırım Türklerinin matbuat hayatı incelendiğinde istisnai birkaç örnek dışında süreli yayınların genellikle eksik koleksiyonlar şeklinde var olduğu görülmektedir. Şüphesiz, tarihi gelişiminde yaşanan işgal, göç, sürgün gibi hadiseler ile uygulanan sosyo-kültürel politikalar bu durumun sebebidir.

2 Kırım Tatarca yayınlanan kitap ve süreli yayınlar 1928 yılına kadar Arap Alfabetiyle basılmıştır. Bazı özel karakterler de içeren 31 harfli Latin Alfabetinin kabulü 1928 yılında gerçekleşmiştir ve on yıl kullanılmıştır. Stalin döneminde, 1938 yılında ise Kiril Alfabetinin kullanımına geçilmiştir. Bkz. (Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 1999: 34)

3 Kolhozcu: Köylü sınıfının kolхозlarda sosyalist tarımsal üretimin ortak yönetimi için bir araya geldikleri kolektif çiftliklerdir. Bu oluşumun mensubu olan köylü emekçisi için kolhozcu (dergideki metinde *kolhoznik*) tabiri kullanılmıştır. Bkz. <http://bse.sci-lib.com/article063068.html>. (Erişim Tarihi: 14.12.2018).

4 Köyün görünümü (*kıyafeti*) daha ziyade değişti. En ziyade görkemli yerde kilisesi, birinci planda memurun / ilçe polisi (*uryadnik*), papazın, zengin köylülerin (*kulak*) en güzel evleri dururken arka planda ise köylülerin yarı harabe bir halde evleri olan eski köy yok olmaya (*kaybolmaya*) başladı. Onun yerine cemaat üretim hayatına (*hozaystvo*) ait yapılar, kulüpleri, radyosu, sineması (*kinosu*), mektepleri, kitaphaneleri ve yaşlılarıyla, traktörleri, hasat toplayıcısı (kombaynları), harman makineleri (*molotilkaları*) ve otomobilleriyle yeni köy meydana gelmiştir. Zengin köylüler (*kulak*) ile istismarcıların (*eksploatatorun*), kan emici tefeci (*rostovşçik*), tüccarlar (*kupets*), spekülörün (*spekulyantın*), baba - memur (*batyuşka-uryadnik*)'un eski namı figürleri kayboldular. Şimdi namı adamlar kolhozların ve sovhozların, mektepler ve kulüplerin hadimleri, baş traktör sürücülerini (*traktoristler*) ve hasat toplayıcılar (*kombaynlorlar*), çölcilik ve hayvancılık ustabaşları (*brigadirleri*), kolhoz çöllerinin iyi emekçileri (*udarnikleri ve udarnitsaları*) sayılılar... Şehir ile köy arasındaki medeni tezatlık (*kara-karşılık*) kayboluyor”

5 Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov (1836-1861), St. Petersburg Üniversitesinde tahsil almış ve arkadaşı Nikolay Gavriloviç Çernışevskiy ile birlikte Rusya'da radikalleşmenin gelişiminde sosyal içerikli edebiyat ve eleştiri yazılarıyla itici bir güç olarak kabul edilmişlerdir. Alman filozofları (Schelling, Hegel ve Feuerbach) ile Fransız sosyalistlerden etkilenmişlerdir. Sovremennik (Çağdaş / 1836-1866) dergisindeki yazılarında edebiyatın sınırlarını aşarak sosyal ve ekonomik problemleri vurgulamışlardır. Dobrolyubov ve Çernışevskiy'nin radikal eleştirilerinin Rusya'da sosyalizmin temellerini atan etkileri olmuştur. Bkz. (Fattal 1972: 1-2); <http://bse.sci-lib.com/article030472.html>. (Erişim Tarihi: 14.12.2018).

6 Komsomol: Bütün Sovyet Komünist Gençler Birliği (Vsesoyuzniy Kommunistiçeskiy Soyuz Molodeji)'nin kısaltmasıdır. Bkz. <http://bse.sci-lib.com/article007134.html>. (Erişim Tarihi: 01.02.2019).

7 VKP(b): Bütün Rusya Komünist Partisi.

KAYNAKÇA

Aleksandroviç, R. (1936). “Bütün Qırım Ocalar Siyezdinin Yekunleri”, *Edebiyat ve Kultura*, S. 2, s. 56-61.

Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) Kırım Türk-Tatar Edebiyatı (1999). C. 13. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

- Büyük Sovyet Ansiklopedisi, Kolhoz Maddesi. <http://bse.sci-lib.com/article063068.html>. (Erişim tarihi: 14.12.2018)
- Büyük Sovyet Ansiklopedisi, Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov Maddesi. <http://bse.sci-lib.com/article030472.html>. (Erişim tarihi: 14.12.2018)
- Büyük Sovyet Ansiklopedisi, Bütün Sovyet Komünist Gençler Birliği Maddesi. <http://bse.sci-lib.com/article007134.html>. (Erişim Tarihi: 01.02.2019)
- Fattal, Ruth Diana (1973). *Russian Radical Criticism: The Socio-Political Significance of Belinsky, Chernyshevsky and Dobrolyubov*. Master of Arts Department of History Thesis. Canada/Montreal: McGill University. http://digitool.library.mcgill.ca/R/?func=dbin-jump-full&object_id=50308&local_base=GEN01-MCG02. (Erişim tarihi 08.12.2018)
- Hasan Ali (Ediz) (1936). *Sovyetlerde Stahanof Hareketi*, İstanbul: Aydınlık Basımevi.
- Henze, Paul B. (1988). “Ulusal İç Muhalefetin Görünümü ve Yarattığı Sorunlar-Tarihsel ve İşlevsel Karşılaştırmalar”, *Stratejik Açından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*. Ed. S. E. Wimbush. Çev. Y. T. Kurat. Ankara: Yeni Forum Yay.
- Kırpotin, V. (1936). “Dobrolyubov’un Tasavvurları ve Sotsialist Vatani”, *Edebiyat ve Kultura*, S.1, s. 22-24.
- Kurat, Akdes Nimet (2010). *Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917’ye Kadar*. Ankara: TTK yay.
- “Lenin Yolunen” (1939). *Edebiyat ve Kultura*, S. 1(21), s. 3-5.
- “Lenin – Stalin Partiyasının XVIII. Siyezdi”(1939). *Edebiyat ve Kultura*, S. 3(24), s. 3-9.
- Matuszewski, Daniel C. (1988). “İmparatorluk, Uluslar, Sınırlar. Sovyet Kazançları ve Kayıpları”, *Stratejik Açından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*. Ed. S. E. Wimbush. Çev. Y. T. Kurat. Ankara: Yeni Forum Yay.
- Mının (1936). “1935’nci Yılın Yekunları ve 1936’nci Yılın Vazifeleri”, *Edebiyat ve Kultura*, S. 1, s. 2-6.
- Nimtz, August H. (2018). *Lenin’in Seçim Stratejisi II, 1907’den 1917 Ekim Devrimi’ne*, Çev. D. Tuna, İstanbul: Yordam Kitap.
- Seydahmetov, S. H. (1939). “Kırım Matbuatı Kunü”, *Edebiyat ve Kultura*, S. 5(26), s. 3-8.
- Smirnov, N. A. (2013). *Sovyet Rusya’da İslam Tarihi İncelemeleri*. Çev. A. Berberoğlu. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Tuhvatullin (1936). “Yenişlerge Doğru”, *Edebiyat ve Kultura*, S. 2, s. 1-5.
- Wimbush, S. Enders (1988). “İmparatorluğun Etnik Faturası”, *Stratejik Açından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*, Ed. S. E. Wimbush. Çev. Y. T. Kurat. Ankara: Yeni Forum Yay.
- Vernadsky, George (2009). *Rusya Tarihi*. Çev. D. Mızrak-E.Ç. Mızrak. İstanbul: Selenge Yay.
- “VKP(b)-nin On Sekizinci Siyezdi”(1939). *Edebiyat ve Kultura*, S. 2(23), s. 5-8.
- “1936’nci Yıl-Stahanovcular Yılı”(1936). *Edebiyat ve Kultura*, S. 1, s. 1.